

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Камінський Андрій Вікторович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний університет технологій та дизайну*

Попри тривалі урбанізаційні процеси та кризові явища в економіці України, що позначилися на стані сільської місцевості, саме село зберігає стратегічне значення для національної економіки України. Це обумовлено не лише його галузевою спеціалізацією, передусім у сфері аграрного виробництва, але й широким спектром суспільно важливих функцій, які воно виконує.

Сільські території забезпечують продовольчу безпеку держави, підтримують соціально-демографічну рівновагу, зберігають культурну спадщину, виконують природоохоронну та рекреаційну роль. В умовах воєнних викликів та повоєнного відновлення України значення цих функцій суттєво зростає, адже саме сільські регіони виступають основою економічної стабільності, збереження людського потенціалу та відновлення екологічної рівноваги.

Багатофункціональний характер розвитку сільських територій підкреслює їхню вагомість не лише для національної економіки в цілому, а й для регіональних соціально-економічних систем, формуючи передумови для збалансованого просторового розвитку держави.

Дослідження специфіки сільських територій та з'ясування їх сутнісних ознак дає можливість окреслити низку положень, які доцільно розглядати у взаємозв'язку:

- сільська місцевість охоплює значну частину простору держави поза межами урбанізованих територій і характеризується відносно низькою щільністю населення;
- сільські території включають населені пункти сільського типу та прилеглі землі, що функціонально призначені переважно для ведення сільського й лісового господарства, а також здійснення природоохоронної діяльності;
- село виступає соціально-територіальною спільнотою людей, для якої притаманні спільні умови життєдіяльності, усталені соціокультурні традиції та особливий спосіб організації повсякденного життя.

Окреслені характеристики сільських територій проявляються через сукупність економічних, виробничих, соціальних, інституційних та просторових аспектів їх розвитку. Саме поєднання цих складових формує цілісне уявлення про специфіку функціонування сільської місцевості.

Сільські адміністративні райони умовно поділяють на урбанізовані та периферійні [1]. Урбанізовані території перебувають у зоні впливу великих міст і агломерацій, що позначається на структурі зайнятості населення, рівні розвитку соціальної інфраструктури та загальному добробуті, які наближаються до міських стандартів. Периферійні райони, навпаки, характеризуються обмеженими можливостями економічної інтеграції та віддаленістю від центрів економічної активності.

У міжнародній практиці також застосовується поділ сільських територій за рівнем їх інтегрованості в економічний простір на [3]:

- економічно інтегровані регіони, розташовані поблизу потужних економічних центрів;
- перехідні (середні) регіони, що знаходяться на певній відстані від таких центрів;
- віддалені регіони, які формують периферію економічного простору.

Поширеним є також поділ сільських територій за рівнем проблемності їх розвитку. У цьому контексті виокремлюють: слаборозвинені території, для яких історично характерний низький рівень економічної активності та якості життя населення; депресивні території, що демонструють суттєве погіршення показників порівняно з попередніми періодами; кризові території, які зазнали глибоких деструктивних змін унаслідок соціально-економічних або природних потрясінь [2].

З позицій просторового розташування доцільним є поділ сільських адміністративних районів на економічно інтегровані, перехідні та периферійні, що відображає ступінь їх залученості до економічних процесів та близькість до центрів ділової активності.

Окремо сільські населені пункти класифікують за функціональною спрямованістю на аграрні, індустріально-аграрні та аграрно-адміністративні. В аграрних селах визначальною сферою діяльності є сільське господарство; в індустріально-аграрних – переробка сільськогосподарської продукції; в аграрно-адміністративних – виконання управлінських та адміністративних функцій як центрів відповідних територіальних громад або районів.

Економічно інтегровані сільські райони відзначаються позитивною динамікою чисельності населення, різноманітністю можливостей зайнятості та розвиненою інфраструктурною базою. У таких регіонах пріоритетними стають завдання збереження екологічної рівноваги, охорони природних ресурсів і культурної спадщини.

Перехідні сільські райони зазвичай мають сприятливі передумови для економічного зростання, особливо за наявності налагоджених транспортних зв'язків із потужними економічними центрами, що сприяє їх інтеграції у ширші господарські процеси.

Периферійні сільські райони, навпаки, характеризуються низькою щільністю населення, складною демографічною ситуацією, обмеженим

рівнем доходів і значною залежністю від вузької спеціалізації. Віддаленість від центрів економічної активності та недостатній розвиток інфраструктури зумовлюють обмежені перспективи їх розвитку, що відносить такі території до групи регіонів із найбільш складним соціально-економічним становищем.

Для сільських територій характерні також специфічні чинники розвитку, що визначають особливості їх соціально-економічної динаміки:

1. інституційна організація сільськогосподарського виробництва, яка охоплює як фермерські господарства, інтегровані в агропромислові комплекси з розвинутою інфраструктурою, так і невеликі автономні господарства сімейного типу;

2. умови землекористування, зокрема особливості функціонування інститутів права власності на земельні ресурси;

3. територіальна близькість до міських центрів та ступінь включеності сільської економіки у міські господарські процеси;

4. необхідність комплексного підходу до розвитку сільських територій, що передбачає увагу не лише до аграрного сектору як базової галузі, а й до інших сфер життєдіяльності;

5. державна політика, спрямована на забезпечення збалансованого та всебічного розвитку сільської місцевості.

Таким чином, узагальнення теоретичних положень економічного розвитку та аналіз загальних і специфічних чинників функціонування сільських територій дозволяють сформулювати цілісне розуміння сутності соціально-економічного розвитку сільської місцевості. Його доцільно трактувати як комплексний процес економічних, соціальних та інституційних трансформацій, спрямованих на підвищення рівня та якості життя сільського населення.

Такий розвиток передбачає створення умов для повноцінної реалізації багатofункціональної ролі села у структурі національної та регіональної економіки, забезпечуючи збалансованість просторового розвитку, продовольчу безпеку, збереження людського потенціалу та природного середовища.

Список використаних джерел:

1. Михіденко М.О. Сутність і проблеми визначення терміну «сільська територія». *Комунальне господарство міст*. 2024. № 6 (187). С. 124–129.

2. Плотницька С.І. Проблеми ідентифікації депресивних територій України. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 4 (16). С. 195–200.

3. Хвесик М. А. Методологічні засади диференціації сільських територій. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 12–18.